

แนวทางการอุปถัมภ์ ส่งเสริมและคุ้มครองพระพุทธศาสนา

Approach to promote and protect Buddhism

สุชอุษา นุ่นทอง¹ และ ญัตถพงศ์ จันทราทิพย์

Sookusa Noonthong and Nuttapong Chantratip

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมาธิการ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Dhurakij Pundit University

Corresponding Author¹ Email: sook_noon2020@hotmail.com

บทคัดย่อ

สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนาได้ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ ผู้มีอำนาจทางการปกครองและผู้มีอำนาจทางการเงินตลอดจนประชาชนทั่วไปโดยประพฤติกปฏิบัติเกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนา ตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ของแต่ละบุคคลส่วนใหญ่มุ่งอุปถัมภ์และคุ้มครองพุทธศาสนารวมซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเอาไว้ อย่างไรก็ตามการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต้องครอบคลุมทุกองค์ประกอบของพุทธศาสนา คือ ศาสนธรรม โดยการศึกษาพระธรรมให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง แล้วน้อมนำมาปฏิบัติ และเผยแผ่ให้คนอื่นได้ปฏิบัติตาม ศาสนบุคคล โดยการส่งเสริม สนับสนุนการอุปถัมภ์และปกป้องคุ้มครองศาสนบุคคลที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนร่วมกันสร้างศาสนทายาทเพื่อเป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศาสนสถาน โดยการกำหนดหลักเกณฑ์การสร้างวัดและตั้งวัดให้เหมาะสมกระจายอำนาจการดูแลรักษาวัดให้กับชุมชนในพื้นที่เพื่อให้มีความรู้สึกหวงแหนและมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของวัด ศาสนวัตถุ ได้แก่การดูแลรักษาและเคารพบูชารูปเคารพพระพุทธเจ้าและพระสาวกและน้อมรำลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่ช่วยสรรพสัตว์ให้รอดพ้นจากความทุกข์ ศาสนพิธี โดยศึกษาพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาให้รู้ซึ่งถึงคุณค่าความสำคัญ ช่วยกันรักษา ปฏิบัติตาม และถ่ายทอดคนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบต่อไป

คำสำคัญ : การอุปถัมภ์, คุ้มครองพระพุทธศาสนา

Abstract

The state of support and protection of Buddhism in the Buddhist history was generally made by the Sangha, the rich men, authorized people, and all other people who sacrificed their lives to Buddhism according to the given roles and duties. Generally, they aimed at protecting the Buddhist principles. However,

the support and protection of Buddhism that were greatly stable and sustainable required the protection of all elements of Buddhism: *Sāsanadhamma* by studying it clearly, practicing it, and spreading it towards the other people, *Sāsanapuggala* by promoting the support and protection of moral religious personnel who followed the Buddha's teachings and by establishing the religious heir to spread Buddhism, *Sāsana-sathana* by issuing the proper rules to establish the temples and calling for the communities to take care of the temples and be conscious of them as their own property, *Sāsana-vatthu* by keeping and respecting the Buddha images and the disciple images with recognizing their value to help all creatures from suffering, and finally, *Sāsana-bidhi* by studying the Buddhist rites clearly and recognizing their value, importance and keeping them for the next generations.

Keywords : The Support and Protection of Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนาประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ “ศาสนาคาสาสนธรรม ศาสนบุคคผล ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี” และในทุกครั้งที่พระพุทธศาสนาได้เผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ เรามักจะกันพื้นที่ของวิกฤติการณ์ให้แก่ “ศาสนาคาและศาสนธรรม” อยู่เสมอ แต่องค์ประกอบหนึ่งซึ่งมักจะรับการตั้งข้อสังเกต และตั้งคำถามอยู่เสมอคือ “ศาสนาคาบุคคผล” ซึ่งศาสนาคาบุคคผลนั้น พระพุทธเจ้าได้ส่งต่อพระพุทธศาสนา หรือในความหมายตามพระไตรปิฎกคือ “ธรรมวินัย” โดยทรงย้ำเตือนว่า “โดยการล่วงไปแห่งเรา ธรรมและวินัยจะเป็นศาสนาคาของเธอทั้งหลาย” คำว่า “เธอทั้งหลาย” ในบริบทนี้หมายถึง “พุทธบริษัท” ทั้ง 4 ได้แก่ “ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา” เมื่อใดก็ตามองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาอื่นๆ จะได้รับผลกระทบทั้งในเชิงลบตัวแปรสำคัญที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการตั้งคำถามคือ “พุทธบริษัท ทั้ง 4” ดังที่ได้กล่าวแล้ว แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ หนึ่งในพุทธบริษัทที่ได้รับการตั้งข้อสังเกตในเชิงลบมากที่สุดกลุ่มหนึ่งคือ “พระภิกษุ” ว่าเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้พุทธศาสนิกชนกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะอุบาสก และอุบาสิกาได้กำลังตั้งคำถามว่า “พระสงฆ์บางรูปกำลังเป็นต้นเหตุแห่งวิกฤติศรัทธา” กล่าวคือ เป็นต้นเหตุที่ทำให้กลุ่มคนที่มีศรัทธา หรือมีศรัทธาคดลอนแคลนในพระพุทธศาสนา กำลังเสื่อมศรัทธา และทำให้กลุ่มคนที่ไม่ศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หันหลังให้แก่พระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2559:1) ซึ่งในปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ได้บังคับบัญชาให้อยู่ในการปกครองให้เรียบร้อยดีงาม การบริหารนั้นพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549:22) ได้ให้ความหมายของการบริหารตามแนวพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีการบริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรม และใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วน

รวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์ หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงหมายถึงพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นโครงสร้างของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย ถือว่าเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วยที่จะทำให้ทุกคนรู้จักหน้าที่ของตนเอง ดังความแห่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งในการดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2545:16) และสำหรับการบริหารวัดที่มหาเถรสมาคมกำหนดขึ้นนั้นมี 6 ประการ คือ การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2538:32) องค์การภาครัฐถือว่าเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการให้การสนับสนุนงานกิจการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เพราะองค์การภาครัฐถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลความเป็นปกติสุขและให้ความสะดวกแก่ประชาชนในทุก ๆ ฝ่ายอย่างทั่วถึง

พระพุทธศาสนากับบริบทของปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน

ปัจจุบันเรากำลังอยู่ในกระแสที่เรียกร้องให้มีการบัญญัติพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งชาติ เมื่อมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 จำนวนพระภิกษุสามเณรลดลง เพราะพระราชบัญญัติการศึกษาไม่เอื้อต่อการบรรพชาสามเณร คือต้องเรียนในระบบจนมีอายุมาก ลักษณะอย่างนี้ทำให้เกิดช่องว่างในวงการสงฆ์เช่นเจ้าอาวาสมีอายุมาก แต่พระลูกวัดมีอายุพรรษาน้อย เมื่อต้องมาบริหารจึงมีประสบการณ์ไม่พอ จึงเป็นเหมือนผ้าที่กัดเนื้อตัวเอง ปัญหาที่เกิดกับคณะสงฆ์ในปัจจุบันสรุปได้ว่า

1. ปัญหาที่พระสงฆ์เอง คนส่วนใหญ่มองว่าพระสงฆ์คือศาสนา พระสงฆ์ถูกมองโดยเล็งผลเลิศ พอประพฤติไม่ดีจะถูกมองทั้งกลุ่ม แต่ถ้าเด่นดั่งขึ้นมาจะดังรูปเดียวเช่นวัดบ้านไร่คนรู้จักแต่หลวงพ่อบุญรอดรูปเดียว ทั้ๆวัดบ้านไร่มีพระตั้งหลายรูป เป็นอย่างนี้มานานแล้วตั้งแต่สมัยหลวงปู่แหวน วัดดอยแม่ปิง เป็นต้น ความจริงพระสงฆ์มิใช่บุคคลสำเร็จรูป ถ้าทำผิดจะเกิดวิกฤติศรัทธาได้ง่าย เช่น กรณียันตระ นิกธ ภาวนาพุทธโธ ซึ่งจะจารึกในความทรงจำของผู้คนนานมาก สรุปว่าเวลาทำดีไม่ค่อยมีคนขยายผล แต่เวลาทำผิดมักจะถูกกระหน่ำซ้ำเติม จนพระสงฆ์ต้องคอยระวังตัวอยู่ตลอดเวลา พระสงฆ์ก็คือประชาชนคนหนึ่งที่ยพยายามปฏิบัติตนตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาตนเอง มีเรื่องในอรรถกถาสมัชชาสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงให้กรรมฐานแก่พระภิกษุห้าร้อยรูปๆ ละหัวข้อ จากนั้นจึงส่งไปปฏิบัติกรรมฐานที่ป่ามหาวัน พอผ่านไประยะเวลาหนึ่งภิกษุก็มารายงานผลแก่พระพุทธเจ้า เป็นแนวทางที่น่าสนใจ พระสงฆ์ในปัจจุบันส่วนมากจะพัฒนาแต่วัดของท่านไม่ค่อยสนใจวัดอื่น ๆ ถ้าหันมาร่วมมือกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่านี้ เพราะพระแต่ละรูปเก่งหรือถนัดไม่เหมือนกัน ถ้านำเอาความถนัดของแต่ละรูปมารวมกันและ

ทำงานร่วมกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่า ภาระหน้าที่ของพระสงฆ์แล้วมีเพียงสี่ประการคือ “การศึกษา การปฏิบัติ การเผยแผ่ และการดูแลรักษาพระศาสนา” ถ้าพระสงฆ์ไม่ทิ้งภาระหน้าที่เหล่านี้พระพุทธศาสนาจะมีภูมิคุ้มกัน

2. การไหลบ่าของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยี คนไทยมีแรงต้านทานอ่อนมาก เราไม่มองบริบท การสื่อสารมาจากทุกทิศทาง เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตมาสารพัดต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ บางครั้งพ่อแม่กับลูกพูดกันคนละเรื่องเพราะรับสื่อกันคนละอย่าง ต่อไปคนไทยจะเป็นครอบครัวเดี่ยวเหมือนอเมริกา คนแก่จะโดดเดี่ยวมากขึ้นซึ่งเป็นปัญหาของชาติ ประชากรในชาติต้องรู้เท่าทันสิ่งเหล่านี้ เช่นขณะที่เราเดินผ่านถ้ารู้ว่ามีมลพิษ เราก็กู้ป้องกันได้ แต่ถ้าเราไม่รู้ก็ต้องรับพิษเข้าไป พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า *ตตถ ตตถ วิปัสสติ* ให้เห็นชัดเจนในทุกขณะ เทคโนโลยีมีประโยชน์แต่เราต้องใช้ให้เป็น ใช้อย่างเข้าใจ อิทธิพลของสื่ออาจทำคุณประโยชน์หรือทำอันตรายต่อพระพุทธศาสนาได้เหมือนกัน ในอนาคตจะเกิดการไหลบ่าของคลื่นมนุษย์และกระแสเงินตราจากต่างประเทศ ดังนั้นเราต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้มั่นคง

3. ปัญหาจากศาสนาอื่น เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เป็นปัญหามากที่สุด ในอดีตศาสนาอิสลามมีแค่สามจังหวัด แต่ปัจจุบันมีอยู่ถึง 69 จังหวัด อีกไม่นานคงขยายไปทั่วประเทศ จึงเกิดการเรียกร้อง มากขึ้นเช่นพระพุทธศาสนามีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ศาสนาอิสลามก็ต้องการมีสำนักงานอิสลามแห่งชาติ ทั้ๆที่อิสลามไม่มีนักบวช เป็นฆราวาสแต่เรียกร้องในสิ่งที่นักบวชมี เขาใช้คนไม่มากเช่นในทางการเมืองกลุ่มวาตะมาเพียงห้าคน แต่ได้รับตำแหน่งที่สำคัญทั้งหมด

องค์กรภาครัฐกับการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองสืบมาตั้งแต่เมื่อครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเหล่าสาวกได้ช่วยกันทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าให้กว้างไกลและคอยอุปถัมภ์บำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นสืบมา อุบาสกเป็นสาวกกลุ่มหนึ่งที่ได้มีบทบาทช่วยส่งเสริมสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึง บทบาทของอุบาสกไว้ในลักษณะต่างๆ กัน ดังนี้

1. บทบาทด้านการถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ เป็นการทำหน้าที่บำรุงพระสงฆ์ในด้านการดำรงชีพให้อยู่โดยไม่มีเดือดร้อน กล่าวคือ

1) บทบาทด้านการถวายภัตตาหารเป็นประจำ

บทบาทในด้านนี้มีอย่างสม่ำเสมอ นับตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นที่มีการเผยแผ่ธรรม อุบาสกทั้งที่เป็นพราหมณ์ เศรษฐี คฤหบดี พ่อค้าพานิช ผู้เลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธเจ้าต่างพากันอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์โดยการถวายภัตตาหารเป็นจำนวนมากถึงแม้พระสงฆ์จะไปบิณฑบาตทางไหนก็มีผู้ทำบุญถวายทานโดยตลอดจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้รวดเร็วขึ้น อุบาสกที่มีบทบาทในด้านนี้โดยตรง ส่วนใหญ่แล้วต่างมีโรงงานเป็นของตนเอง ซึ่งใช้เป็นสถานที่ให้ทานอยู่เป็นประจำในบ้าน ดังนั้น จึงเป็นการสะดวกต่อการถวายความอุปถัมภ์ พระสงฆ์ได้อย่างสม่ำเสมอ

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ซึ่งเป็นผู้ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มากที่บ้านของท่านจะจัดเตรียมสถานที่และตกแต่งอาสนะเพื่อถวายภัตตาหารเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์วัน 2,000 รูป เป็นประจำ ท่านมีกิจวัตรประจำ คือ การเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อสดับฟังธรรมทุกวัน เวลาไปก่อนเวลาอาหารก็จะนำอาหารขบฉันไปถวาย เวลาไปในตอนหลังจะเอาเภสัช 5 อย่าง และปานะ 8 ประการ ไปถวายเป็นประจำเวลาไปฟังธรรมท่านไปด้วยความเป็นคนใจบุญ (ขุ.ธ. (บาลี)1/141)

2) บทบาทด้านการถวายสิ่งของอุปโภคและยารักษาโรค

บทบาทในด้านนี้ อุบาสกที่กระทำอยู่เป็นประจำเช่นเดียวกับการถวายอาหาร เนื่องจากว่าเครื่องอุปโภค อันหมายถึง เครื่องอัฐบริขาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็นอย่างอื่น ๆ และยารักษาโรคเป็นสิ่งที่พระสงฆ์พึงต้องใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสบาย พอสมควรอันส่งผลต่อการปฏิบัติศาสนกิจได้ อุบาสกจำนวนมากที่มีบทบาทในลักษณะนี้ เช่น พระเจ้าอุเทนกษัตริย์เมืองโกสัมพี ได้ถวายจีวรแก่พระอานนท์เถระ เพราะมีความศรัทธาในการใช้สอยผ้าของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีความมัยยัสต์ และประหยัดเพราะได้ทรงสดับว่า ภิกษุที่รับจีวรแล้วจะมอบจีวรของตนแก่ผู้มีจีวรที่เก่ากว่า จากนั้นจะนำเอาผ้าเก่าเหล่านั้นทำเป็นผ้าปูที่นอนผ้าปูพื้น ผ้าเช็ดเท้าจากนั้นแล้วใช้ผสมดินเหนียวฉาบทาฝาทรงพิจารณาเห็นว่า พระสงฆ์ใช้ผ้าอย่างคุ้มค่าจึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาได้ถวายผ้าที่ค่าเป็นจำนวนมากทั้งผ้าที่มีราคา 500 1,000 100,000 กหาปณะ โดยได้ถวายเป็นชุดๆ ตามราคาจีวร ทำให้พระสงฆ์มีเครื่องใช้สอยไม่เดือดร้อน (วิ.จุฬ. (ไทย) 7/ 2 /392)

2. บทบาทด้านการส่งเสริมด้านความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นบทบาทที่ส่งเสริมเป็นไปเพื่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา แยกอธิบายได้ดังนี้

1) บทบาทด้านการสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ

เสนาสนะที่อยู่อาศัยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากสำหรับการดำเนินชีวิต ทั้งของคฤหัสถ์และบรรพชิต จัดเป็นปัจจัยหนึ่งในบรรดาปัจจัย 4 ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับพระสงฆ์คือ ผ้าห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) ยารักษาโรค (เภสัช) รวมเรียกว่า จตุปัจจัย (ราชบัณฑิตสถาน, 2542: 52) หลักฐานที่ปรากฏชัดในพระไตรปิฎกว่า มีอุบาสกได้สร้างเสนาสนะถวายไว้ในพระพุทธศาสนา เช่น สร้างกุฏิ ศาลา เจดีย์ วิหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระเจ้าพิมพิสาร ภายหลังได้ฟังธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใส ได้ถวายพระเวฬุวัน ซึ่งเป็นพระราชอุทยานของพระองค์แด่พระพุทธเจ้า เพื่อเป็นที่พักอาศัยของพระสงฆ์ และเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา (วิ. มหา. (ไทย) 4/ 3/70-72) ไชยสกลเศรษฐี ได้สร้างโฆสิตารามถวายโดยเฉพาะ ได้ตั้งโรงทานให้แก่คนเดินทางไกลและคนกำพร้าทุกๆ วัน (ขุ.ธ. (บาลี)2/27-1)

2) บทบาทด้านการชำระอธิกรณ์และปัญหา

พระพุทธศาสนาเมื่อมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นมากก็ไม่อาจที่จะพ้นจากภัยอันตรายจากสิ่งรอบข้างได้จึงทำให้เกิดเป็นปัญหา ซึ่งภัยดังกล่าวมานั้นได้เกิดขึ้นจากเจ้าลัทธิผู้สอนลัทธิศาสนาต่างๆ บ้างเกิดจากความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของพระพุทธสาวกเองบ้างจนเป็นปัญหาและอธิกรณ์ขึ้น เมื่อเกิดปัญหาหรือเกิดอธิกรณ์ขึ้นเหล่าพุทธสาวกได้ช่วยกันแก้ไขปัญหาและอธิกรณ์นั้นให้หมดไป อุบาสกก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้ทำหน้าที่ในด้านนี้ กล่าวคือได้ช่วยชำระอธิกรณ์ที่

เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาให้หมดไปได้เช่น ครั้งหนึ่งธิดาของเศรษฐีในเมืองราชคฤห์เกิดตั้งครรภ์ขึ้นภายหลังจากที่บวชเป็นภิกษุณี ทำให้เกิดปัญหา เนื่องจากนางภิกษุณีที่ร่วมสำนักต่างก็พากันโจทก์ใส่ร้ายและได้แจ้งเรื่องที่เกิดขึ้นแก่พระเทวทัต พระเทวทัตกล่าวว่าความเสียชื่อเสียง จะเกิดขึ้นแก่พวกภิกษุณีผู้ทำตามโอวาทของตน จึงสั่งให้นางภิกษุณินั้นไปสึกเสียจากสำนัก นางภิกษุณีได้ขอรับรองและบอกความประสงค์ว่าที่นางไปยังพระเชตวันมหาวิหาร เมื่อนางไปถึงพระพุทธเจ้าทรง ทราบแล้วว่า ครรภ์ของนางตั้งขึ้นตั้งแต่ก่อนที่นางจะบวชแล้ว แต่เพื่อจะเปลื้องถ้อยคำของพวกคนนี้อาจจะกล่าวตำหนิพระองค์ว่าไม่ทรงมีความยุติธรรม จึงได้เชิญพวกอุบาสกประกอบ ด้วย พระเจ้าปเสนทิโกศล อนาถบิณฑิกเศรษฐี จูฬอนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา และตระกูล อุบาสกอุบาสิกาใหญ่อื่นๆ มาแล้วให้ทำการชำระอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ปรากฏว่า อุบาสกได้ทำการชำระอธิกรณ์ร่วมกับอุบาสิกาและพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีพระอุบาสิกาเป็นประธาน ในการวินิจฉัยตรวจสอบมีการตรวจดูมือ เท้า สะตือ และที่สุดท้องของนางภิกษุณีภายในม่านและนับวันนับเดือน ก็ได้ความจริงว่า นางภิกษุณีได้ตั้งครรภ์ในเวลาที่นางเป็นคฤหัสถ์แล้ว จึงทำให้นางภิกษุณีรูปนั้นพ้นจากมลทินกล่าวหาได้ (ขุ.ธ. (บาลี)2/11 -119)

3) บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

การป้องกันภัยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง บทบาทในด้านนี้อุบาสกได้กระทำไว้อย่างสม่ำเสมอ เช่น พระเจ้าอชาตศัตรู ได้ช่วยปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงเมื่อครั้งที่มีการทำสังคายนาครั้งแรก พระองค์ได้ทรงรับเป็นภาระธุระในการช่วยเหลือให้ภิกษุสงฆ์ผู้ทำการสังคายนาในครั้งนั้น ได้รับความสะดวกสบายคือ พระองค์ได้ช่วยปฏิสังขรณ์มหาวิหารถึง 1 ตำบลในเมืองราชคฤห์ เพื่อใช้เป็นสถานที่พักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์พระองค์ได้ช่วยปกป้องกันภัยต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ ผู้ทำการสังคายนา และได้อุปฐากบำรุงพระสงฆ์ด้วยอาหารบิณฑบาตในที่สุดการทำสังคายนาพระธรรมวินัยก็สำเร็จด้วยดี (วิ.อ. (บาลี)1/10-14)

พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรงอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ 3 ซึ่งทำที่ อโศการาม กรุงปาตลีบุตร ประเทศอินเดีย พระโมคคัลลิตุตรติสสเถระเป็นประธาน มีพระสงฆ์ ประชุมกัน 1,000 รูป ทำอยู่ 9 เดือน จึงแล้วเสร็จ สังคายนาครั้งนี้ กระทำภายหลังที่พระพุทธเจ้า ทรงปรินิพพานแล้ว 234 หรือ 235 ปี ข้อปรารถนาในการทำสังคายนาครั้งนี้ คือ พวกเดียรถีย์ หรือนักบวชศาสนาอื่นๆ มาปลอมบวชแล้วแสดงลัทธิศาสนาและความเห็นของตนว่า เป็น พระพุทธศาสนา พระโมคคัลลิตุตรติสสเถระได้ขอความอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศกมหาราช ชำระสอบสวนกำจัดเดียรถีย์เหล่านั้น จากพระธรรมวินัยได้แล้ว จึงสังคายนาพระธรรมวินัย (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2540:9)

4) บทบาทด้านการสนับสนุนพระสงฆ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา

อุบาสกหลายท่านได้สร้างบทบาทในด้านนี้โดยวิธีต่างๆ กัน เช่น แสดงธรรมให้ฟัง บ้าง สนทนาธรรมบ้าง การไต่สวนที่ กับบุคคลอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นพุทธสาวก หรือเป็นผู้นับถือลัทธิอื่นมาก่อน เช่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้ จิตตคฤหบดี นอกจากจะมีศรัทธาถวายทานให้ความอุปถัมภ์พระสงฆ์และสร้าง เสนาสนะสถานไว้ในพระพุทธศาสนาแล้วท่านยังได้แสดงธรรมอันเป็นคำสอน

ของพระพุทธเจ้าให้กับบุคคลอื่นๆ ให้มีความรู้เข้าใจในธรรมยิ่งขึ้น ท่านจะใช้เวลาภายหลังจากที่ได้ทำบุญภัตตาหารแด่พระสงฆ์เสร็จแล้วสนทนาธรรมกับพระสงฆ์อยู่เสมอๆ ครั้งหนึ่งท่านได้ถามปัญหาธรรมกับพระสงฆ์ที่นิมนต์มาฉันที่บ้านถึงเรื่องความต่างแห่งธาตุกับพระเถระผู้เป็นหัวหน้า แต่พระเถระไม่ตอบแม้ว่าจะถูกถามถึง 3 ครั้งก็ยังไม่ตอบ ในที่สุดอภิสัทตะจึงอาสาตอบคำถามแทน ท่านได้สนทนาธรรมกับท่านเศรษฐีได้ต่อกันจนทำให้ผู้ที่อยู่ในที่ประชุมนั้นเกิดความรู้แจ้งในธรรมะยิ่งขึ้น (ส. สพ. (ไทย) 1 /537/147)

5) บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัดฟังธรรม

การชักชวนผู้คนไปฟังธรรม เป็นอีกบทบาทหนึ่งที่อุบาสกได้กระทำเพื่อสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาไว้มีบุคคลหลายคนที่ได้ฟังธรรมเพราะการชักนำของอุบาสก การที่บุคคลนับถือพระพุทธศาสนาและนำเอาหลักธรรมปฏิบัติตนนั้นหมายถึงว่า พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง เพราะหลักธรรมที่สำคัญๆ อันเป็นหลักของพระพุทธศาสนาจะได้รับการสืบทอดต่อไป อุบาสกที่ กระทำลักษณะนี้ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร ภายหลังจากที่ทรงพบบริวาร ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่สวนตาลหนุ่ม ชื่อลัญจิวัน กระทั่งบริวารประกาศตนเป็นอุบาสกและได้บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก ครั้งหนึ่ง พระนางเขมาอัครมเหสีของพระองค์เป็นผู้ลุ่มหลงในรูปร่างของตน ไม่ปรารถนาจะไปเฝ้า พระพุทธเจ้าเพราะพระนางได้สดับฟังว่า พระพุทธเจ้าตรัสดีเทียบโทษของรูปไว้ พระเจ้าพิมพิสาร จึงหาวิธีจะพานางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อฟังธรรม ได้สั่งพวกนักกวีแต่งเพลงขับพรรณนาความงาม ของพระเวฬุวัน เมื่อนักฟ้อนขับเพลง พระนางได้ฟังแล้วมีความปรารถนาจะไปพระเวฬุวัน เมื่อไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์ได้เนรมิตสตรีรูปร่างงามให้พระนางเห็นแล้วทรงทำให้รูปนั้นเปลี่ยนสภาวะไปตามลำดับจนเหลือแต่ร่างเพียงกระดูก พระนางเห็นแล้วเกิดความสลดใจคิดว่าในรูปนี้ไม่สาระอยู่ เลยและเมื่อได้ฟังธรรมแล้วพระนางได้บรรลุโสดาปัตติผล (ขุ.อ. (บาลี)/20/21)

พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้สนทนากับหมู่พระราชา 4 พระองค์เรื่องกามคุณว่า อะไรเป็นยอดของกามคุณ พระราชาเหล่านั้นตอบว่า รูป...เสียง....กลิ่น....รส....โผฏฐัพพะ ว่าเป็นยอดของกามคุณ แต่ก็หาข้อสรุปตกลงกันไม่ได้ พระองค์จึงได้ชักชวนให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อ ฟังธรรม และทูลถามปัญหาเมื่อได้ฟังธรรมแล้ว ก็หมดความสงสัยมีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เลิกการลุ่มหลงในกามคุณอีกต่อไป (ขุ.อ. (บาลี)/20/21)

6) บทบาททั่วไป

นอกจากนี้แล้วอุบาสกยังมีบทบาทอีกหลายๆ ด้านที่ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมหรือที่เรียกว่า สังคมสงเคราะห์ คือ การให้ความช่วยเหลือบุคคลผู้ยากไร้หรือได้รับความลำบาก ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือมีอาหาร มีที่พักอาศัย มีงานทำ มีเสื้อผ้าใส่ มีคนคอยดูแลเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย อุบาสกผู้มีฐานะเป็นเศรษฐีนอกเหนือจากที่ช่วยอุปัชฌาย์ผู้ที่ยากไร้ที่มาของฟังฟังให้มีงานทำ และอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค แล้วยังได้จัดสร้างโรงงานใช้เป็นสถานที่แจกจ่ายของไว้ตามประตูบ้านของตน ใครที่ขัดสนหรือได้รับความเดือดร้อนก็สามารถไปฟังฟังสถานที่แห่งนี้ได้โดยมีเจ้าหน้าที่คอยให้การดูแลในการแจกจ่ายเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อทุกคนที่มาขอรับสิ่งของเสมอเหมือนกันยังมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจการพระพุทธ

ศาสนาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์อันสูงสุดต่อพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

แนวทางการอุปถัมภ์ ส่งเสริมและคุ้มครองพระพุทธศาสนา

1. การอุปถัมภ์ ส่งเสริมและคุ้มครองศาสนธรรม

ผู้เขียนมองว่าควรสังคายนาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์แล้วศึกษาพระธรรมให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง นำพระธรรมที่ได้อ่านนำมาปฏิบัติ และเมื่อเห็นว่าปฏิบัติแล้วเกิดผลดีกับตนเองก็เผยแพร่ให้คนอื่นที่เรารักได้ปฏิบัติตาม ในการเปิดประเทศอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 จึงเป็นโอกาสดีที่ชาวพุทธในประเทศไทยจะร่วมมือกันอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขของมวลมนุษยชาติทั่วโลก

2. การอุปถัมภ์ ส่งเสริมและคุ้มครองศาสนบุคคล

ผู้เขียนมองว่าควรส่งเสริม สนับสนุนและอุปถัมภ์บำรุง ศาสนบุคคลที่เห็นว่า ท่านปฏิบัติถูกต้องตรงตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปกป้องคุ้มครองท่านเมื่อเห็นว่าท่านไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือเกิดความไม่ปลอดภัย ร่วมมือกันในการสรรหาศาสนทายาทและส่งเสริมพัฒนาให้มีสมรรถภาพสูงไว้เป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3. การอุปถัมภ์ ส่งเสริมและคุ้มครองศาสนสถาน

ผู้เขียนมองว่าควรอุปถัมภ์บำรุงศาสนสถานโดยการกำหนดหลักเกณฑ์การสร้างวัดและตั้งวัดให้เหมาะสมกระจายอำนาจการดูแลรักษาวัดให้กับชุมชนในพื้นที่เพื่อให้มีความรู้สึกรักหวงแหนและมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของวัด สละกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาในการสร้างซ่อมแซมศาสนสถานเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบพิธีหรือปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา

4. การอุปถัมภ์ ส่งเสริมและคุ้มครองศาสนวัตถุ

ผู้เขียนมองว่าควรสร้าง ดูแลรักษาและเคารพบูชารูปเคารพพระพุทธเจ้าและพระสาวก และน้อมรำลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่ช่วยสรรพสัตว์ให้รอดพ้นจากความทุกข์ โดยปกป้องและป้องกันไม่ให้ใครมาดูหมิ่นเหยียดหยามและทำลาย

5. การอุปถัมภ์ ส่งเสริมและคุ้มครองศาสนพิธี

ผู้เขียนมองว่าควรศึกษาพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาให้รู้ซึ่งถึงคุณค่าความสำคัญ ช่วยกันรักษาประเพณีปฏิบัติตามพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษได้เคยปฏิบัติและสืบทอดต่อกันมาเพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติสืบไป

บทสรุป

ในมุมมองของผู้เขียนมองว่าวัดเป็นหน่วยงานปกครองและหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับวัด ทรงตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่นๆ

วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิ และหน้าที่ในการกระทำการต่างๆ ด้วยตัวเองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนาแทน ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามความในมาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามความในมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา 45 แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ว่าให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งในการดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง.

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). **คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). (2545). **การคณะสงฆ์และการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2539). **การบริหารราชการไทย หน่วยที่ 1-8**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สยาม ดำปรีดา. (2549). **สังคมกับการปกครอง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2540). **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. “**ประชาสังคมพัฒนาการและนัยยะแห่งอนาคต**”. วารสารนิเวศวิทยา. (ฉบับที่ 23, (2547)
- พระมหาดรชชา ธมฺมมหาโส, **สถานการณ์พุทธบริษัทในสังคมไทย: ศรัทธาวิปริต หรือวิกฤติศรัทธา**. [ออนไลน์].แหล่งที่มา : <http://www.ps.mcu.ac.th/?p=1510>
- Jame W. Fesler, **Public Administration : Theory and practice**. New Jersey : prentice-Hall,Inc, (1980).